

۳. مصونیت جانی و مالی سفرا ، ماموران و اماکن دیپلماتیک در کشور پذیرنده (مصونیت دیپلماتیک)^۱

مصونیت دیپلماتیک بر اساس کنوانسیون وین

مصونیت سفرا و نمایندگان سیاسی کشورها در کشورهای دیگر در حقوق بین الملل مورد تاکید قرار گرفته است. بر اساس ماده ۲۹ کنوانسیون وین (آوریل ۱۹۶۱م) مامور دیپلماتیک، مصون از تعرض است و نمی توان او را به هیچ عنوان مورد توقیف یا بازداشت قرار داد.

البته بر اساس ماده ۳۸ این مصونیت مربوط به اعمالی است که در حیطه وظایف رسمی مامور دیپلماتیک باشد.

ماده ۲۲ همین کنوانسیون بر مصونیت اماکن دیپلماتیک تصریح کرده است.

در ماده ۳۰ ، اقامتگاه ماموران دیپلماتیک از حیث مصونیت ،در حکم اماکن دیپلماتیک شمرده شده است.

در صورت بروز تخلف از آن ها در کشور پذیرنده، با آن ها چون سایر مردم کشور پذیرنده و یا خارجیانی که فعالیت هایی غیر از فعالیت دیپلماتیک دارند، برخورد نمی شود، چرا که سفیر از ناحیه دولت فرستنده، نمایندگی می کند و در حوزه مسئولیت خود ،باید تابع ضوابط آن دولت باشد.^۲

بررسی تاریخی، فقهی و شرعی مصونیت دیپلماتیک

شکی نیست که روابط و مصونیت دیپلماتیک در شکل حاضر آن، پدیده ای غیر کهن است. حضور دائم یا شبه دائم نمایندگانی از یک کشور در کشور دیگر به شکل و با وظایف و احکامی که امروزه برای آن تعریف می شود، پدیده ای غیر کهن است، لکن اصل مصونیت جانی و مالی سفیرانی که از یک کشور وارد کشور دیگر می شدند و حامل پیام از کشور فرستنده به کشور پذیرنده بودند، ریشه در قبل از اسلام دارد. رویه عقلایی بوده و اسلام هم آن را امضا فرموده است.

البته در آن ریشه و آن امضا صحبتی از «مصونیت قضایی در قبال تخلف» نیست لکن به اعتبار این که جان و مالشان از تعرض مصون است و کسی نمی تواند علیه تمامیت جسمانی و مالی ایشان تعرض داشته باشد، می توان آن را ذیل مصونیت قضایی تعریف نمود.

۱ در ارتباط با موضوع فوق مطالعه متون ذیل توصیه میشود :

"حقوق دیپلماتیک"، احمد ابوالوفا، ترجمه و تحقیق سید مصطفی میرمحمدی؛ "اسلام و حقوق دیپلماتیک"، محمد حسین پورامینی؛ "الدبلماسیة الاسلامیة"، سهیل حسین الفتلاوی؛ "الدبلماسیة الاسلامیة"، عبد الرحمان محمد عبد الرحمان؛ "قواعد فقه سیاسی"، روح الله شریعتی؛ "درسنامه فقه سیاسی"، سید جواد ورعی؛ "فقه سیاسی"، عباسعلی عمید زنجانی؛ و ...
۲. ر.ک: فصلنامه حکومت اسلامی، ش ۱۰۲، زمستان ۱۴۰۰، قاسم شبان نیا، مقاله «بررسی ادله فقهی مصونیت دیپلماتیک در کشور اسلامی»، ص ۱۴۸.

توسعه مصونیت در نصوص دینی

مراجعه به نصوص دینی ما را به پدیده ای غیر از مصونیت سفیر و دیپلمات آشنا می کند و آن مصونیت در قالب «عقد امان» است، هر چند شخص مصون، مسئولیتی از حکومتی نداشته باشد. البته این مصونیت در حد حفاظت از جان و مال او نسبت به تعرض دیگران است و نسبت به نقض قوانین کشور پذیرنده و نحوه مواجهه با رفتار ناقض او، تعرضی روشن در نصوص یا متون فقهی سراغ نداریم، هر چند مجال برای تتبع بیشتر وجود دارد.

البته می توان در این ارتباط ادعای اطلاق در نص (آیه امان) کرد. فتامل.

آیه امان و استجارة

از اسناد مصونیت پیش نقل شده، آیه ۶ از سوره توبه است، بدین قرار:

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ

اطلاق لفظی این آیه - یا دلالت مناط آن - می تواند شامل مصونیت دیپلمات هم شود و چنان چه اطلاق آیه را جاری در حق ناقض قوانین کشور پذیرنده بپذیریم (که البته بدون دغدغه و چالش نیست)، گستره آیه مصونیت قضایی صاحب امان را نیز می گیرد.

گستره شناسی دلالت آیه و غرض از امان

نسبت به گستره شناسی دلالت آیه، بحث های متفاوتی چون شخص امان دهنده، مدت آن و ... در متون فقهی و تفسیری وجود دارد؛ از جمله این بحث ها - که مرتبط با گفتگوی کنونی ما است، دخالت انگیزه در حضور مشرک در دار الاسلام است و این که آیا محدودیتی در این ارتباط وجود دارد؟

برخی از مفسران به نوعی تعمیم در این پیوند اشاره کرده اند؛ با این تعبیر:

«والغرض ان من قدم من دار الحرب الى دار الاسلام في اداء رسالة او تجارة او طلب صلح او مهادنة او حمل جزية او نحو ذلك من الاسباب فطلب من الامام او نائبه امانا اعطى امانا ما دام مترددا في دار الاسلام و حتى يرجع الى مأمنه و وطنه. لكن قال العلماء: لا يجوز ان يمکن من الاقامة في دار الاسلام سنة و يجوز ان يمکن من اقامة اربعة اشهر و في ما بين ذلك في ما زاد على اربعة اشهر و نقص عن سنة قولان عن الامام الشافعي و غيره من العلماء».^۳

این تعمیم مورد نقد برخی قرار گرفته و حد آیه امان برای شنیدن کلام الهی قرار داده شده با این تعبیر:

۳. تفسیر القرآن العظیم، ج ۴، ص ۱۶۲۸.